

מספר שלות יעקב מאת הרב יעקב ספיוואק

פרשת נח

רואים מה שרוצים לראות

אמרו חז"ל שעברו מאה ועשרים שנה עד שגמר נח בנין התיבה. ושאל מורינו הרב דוד קראנגלאס זצ"ל מנהל רוחני דשיבת נר ישראל על ענין הבנין. ראינו, אמר רב דוד, שאורך התיבה היה שלוש מאות אמה ו"חמישים אמה רחבה ושלושים אמה קומתה. " זה בערך הגודל של סתם אניה בזמננו. ואם נקח "שנים איש ואשתו" של כל בהמה טמאה ו"שבעה איש ואשתו" של כל בהמה טהורה בעולם אי אפשר לשים אותם יחד על החלק האחד המיוחד להם על התיבה. אם כן, שאל רב דוד, בשעה זו התרחש נס. ואם התיבה היתה זקוקה לנס למה בזבז נח מאה ועשרים שנה בבנינה? הלא כל עבודתו היתה לשוא? מכיון שלא היה מספיק ריוח בשביל הבהמות למה טרח נח כל כך? אם היה זקוק לנס, למה לא לקח נח כל הבהמות ב"סוטקייס" (מזודה)?

ותירץ רב דוד זצ"ל דמה שכתוב בפרשת המרגלים שייך גם פה. אחרי כל הנסים שראו הנשיאים וכל העדה עדיין נשאר בהם חסרון באמונה. לא היה די להם שהבטיח הקב"ה שיעלו לארץ ויניח להם מכל אויביהם שם וישבו בטח, אלא בקשו גם לראות בעיניהם את הארץ קודם שיסכימו להביא משפחותיהם שם. ועל זה אמר הקב"ה "חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות!"

וכן הוא הענין אצל התבה. כיון שבזבז נח מאה ועשרים שנה בבנינה, בעתיד, מי שלא רוצה לראות יד ה' בעולם יכול לטעות ולומר שנח ומשפחתו היו הניצולי המבול אך ורק מפני שהיתה לנח איזה ספינה ולא מפני שהקב"ה הצילו בזכות שהיה צדיק תמים בדורותיו. והבא לטמא את עצמו במחשבה זו - פותחים לו.

ואצלנו, אם זכינו, נראה שכל התלאה אשר מצאתנו היא השפעה והשגחה מן השמים כדי שנשוב אל ה'. והמשכילים יבינו ליקח מוסר.

דור של רשעים

בדור של נח תרבות המין האנושי התדרדרה והתדלדלה עד שהיתה רקובה עד היסוד. ומן השמים נגזר על בני דור זה שכמו שהם ירדו לדיוטא התחתונה בעולם הרוחני, כן בקרוב ירדו במצולות ים בעולם הגשמי. הקורא את המאורעות של החורבן הנורא הזה מוכרח לשאול את עצמו: על הכתפים של מי היתה אשמת דור המבול? בעיני חז"ל התירוץ הוא פשוט: ויראו בני האלוהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו.

ויראו בני האלוהים... - "רבי שמעון בר יוחאי קרא להם בני דיינים, ז"א מנהיגי הדור. (התואר "אלוהים" במקרא חל גם על השופטים). אמר רבי שמעון בר יוחאי "כל פרצה שאינה מן הגדולים (מן השכבה המנהיגה את העם) אינה פרצה" (מדרש רבה בראשית, כ"ו). ואיזה "פרצה" עשו?

כי טובות הנה... - "משהיו מטיבין אשה לבעלה (לפני החופה), היה הגדול נכנס ובועלה תחילה..."

ויקחו להם נשים... - "אלו נשי אנשים" (נשות רעיהם).

מכל אשר בחרו... - "זה זכר ובהמה. רבי הונא בשם רבי יוסף אמר: דור המבול לא נימוחו מן העולם, עד שכתבו גמומסיות (שטר כתובה והסכם נישואין) לזכר ולבהמה." (מדרש רבה, שם).

והנראה לי שבמדרשים אלו אנו מוצאים ההבדל בין תפקיד של מנהיג ישראל לתפקיד של מנהיג באומה החיה תחת ממשלה "דמוקרטית". תפקיד של מנהיג בממשלה דמוקרטית הוא לעשות רצון רוב העם בין טוב או רע, כי מנהיג בממשלה בצורה הנ"ל שאינו עושה רצון שולחיו פשוט אינו ממלא תפקידו בשלטון כזה, ומן הראוי להסירו. אבל כיון ש"יצר לב האדם רע מנעוריו", נמצא, שבלי ההדרכה העליונה, רצון רוב העם - הרבה פעמים - יהיה למלא

הארץ בחמס והשחתה כמו שמצינו בדור של נח. ובצורת ממשלה הנ"ל מוכרחים המנהיגים לאפשר לעם לעשות הרע. ופירוש המדרש "כל פרצה שאינו מן הגדולים אינו פרצה", נראה שעוצם הפרצה היא כאשר הגיעה לגדולים וזה אחרי שהיא שטופה בעם. וכיון שהמנהיגים אינם מוחים בעם כדי להחזירם לטוב, אין עכשיו סיכויים לתשובה והפרצה היא באמת פרצה.

לא כן במנהיג ישראל שהוא מדריך העם על פי תורה. בצורה זו מחויבים העם לתת שופטים ושוטרים בכל שערי ישראל. ובמקום שהעם יגיד למנהיגים אלו מה לעשות - אדרבא - כתוב בציווי לעם "על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל." נמצא שהמנהיגים הם המדריכים את העם ולא ההפך.

צדיק ורע לו

"אמר רבי שמלאי: בכל מקום שאתה מוצא זנות, אנדרלמוסיה (בלבול ומהומה) באה לעולם והורגת טובים ורעים." (מדרש רבה, שם)

משמעות מדרש הזה (שלא כמשמעות הזוהר) הוא שנח ומשפחתו לא היו היחידים בדורם שלא היו רשעים, כי אם לא כן, למה היה צריך המדרש להגיד לנו "שהורגת טובים ורעים." ורש"י שמביא את המדרש אינו אומר עליו כלום, (ולו נראה ששתיקה כהודיה). ואם כן למה ניתנה רשות למלאך המות להשחית כל בני הדור חוץ מנח ומשפחתו? כי יודעים אנו ש"כיון שניתנה רשות למשחית לחבל שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע". נמצא, לפי מדרש זה, שהיו צדיקים שמתו בעון הרשעים בדור זה.

ולכן יש לפנינו שתי שאלות: האחת היא כמו שנתבאר: למה מתו צדיקים עם רשעים בדור המבול? והשני: למה בכלל הוא כן, כמו שאמרו חז"ל "צדיקים מתים בעון הדור", והלא כתיב אצל אברהם בהשחתת סדום "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט!!"

והנראה בעיני לתרץ, שתכלית כל דור הוא "לתקן עולם במלכות שקי" ומתוך זה ימלאו הנשמות תפקידיהן בדור שהן נמצאות בו ב"לבוש" בני אדם ותחזרנה אז לאביהן שבשמים ותשבנה שם ועטרותיהן בראשיהן ותהיינה נהנות מזיו השכינה שהוא תכלית הנשמות.

ועל הנביאים ועל הצדיקים בכל דור להשפיע על מנהיגיהם להדריך ההמון עם ללכת בדרך ה', כמו שמצינו אצל דוד המלך, שחי אז נתן הנביא שהשפיע עליו, וכך היה אצל רוב מלכי ישראל.

ואם אי אפשר לתקן עולם של איזה דור במלכות שקי, ז"א לנו שהצדיקים לא הצליחו למלאות תפקידיהם בדורם. ולכן אע"פ שהם בעצמם צדיקים, מכיון שרוב הנשמות של דור זה תהיינה זקוקות לעוד גלגול כדי לטהר את עצמן, אין צורך עוד שתהיינה נשמות של צדיקים אלו פה בעולם התחתון, והן שבות לאביהן שבשמים. וכן היה בדור של נח, שלא היו בו סיכויים להציל את רוב בני הדור מכיון שהיו שטופי זמה ועסוקים בגזל.

אבל אצל אברהם לא היה הדבר כן. אברהם היה מקרב רחוקים לאביהם שבשמים. ואע"פ שאנשי סדום היו רעים וחטאים, ידע אברהם בלבו, שמתוך השתדלותו, שאר הדור - ז"א רוב העולם - יכול להנצל. ואם כן אין סיבה להוציא נשמות הצדיקים מן העולם אפילו בסדום כי יש תקוה ותועלת לבני דורו של אברהם שיהיו עמהם צדיקים כדי להשפיע עליהם לטוב מכיון שהם ישימו לב לדברי תוכחתם. ובמחשבה זו בלבו אמר אברהם להקב"ה "חלילה לך... להמית צדיק עם רשע", כי ידע שיש תועלת לדורו שיהיו צדיקים בתוכו.

ובאמת בזה יש "טענה" על נח שלא השתדל בכל מה שהיה אפשר כדי להציל את בני דורו. בזוהר כתוב שאע"פ שנח השתדל לקרב את בני דורו לעשות תשובה, בזמן שאמר הקב"ה לנח "ובאת אל התבה", היה לנח לבקש רחמים על הדור קודם שנכנס לתבה ולא עשה כן ("כיון דאמר ליה, דישתזיב הוא ובנוי, לא בעי רחמין על עלמא, ואתאבידו").

ומשום זה נקראים מי המבול על שמו, שנאמר "כי מי נח זאת לי."

מה שאין כן במשה, כאשר אמר לו הקב"ה "ועתה הניחה לי... ואעשה אותך לגוי גדול." מיד אמר משה, "וכי בשביל טובתי אעזוב דינם של ישראל ולא אבקש רחמים עליהם? עכשיו יאמרו כל בני העולם שאני הרגתי לישראל כמו שעשה נח... טוב לי שאמות ולא יכלו ישראל." מיד, "ויחל משה", ביקש רחמים עליהם ונתעוררו רחמים על העולם. (זוהר, פרשת נח קפ).

אריכת ימים בימי התורה

בראותם אריכת הימים של האנשים בפרשיות בראשית ונח הרבה הם ששאלו למה אין אנו חיים באריכת ימים כזאת הנזכרת שם? והנה ענין הזה הוא מחלוקת הרמב"ן והרמב"ם.

לפי הרמב"ן יש תקופות שונות באריכת ימים בתורה. התקופה הראשונה כוללת את אדם הראשון. ועליו אומר הרמב"ן "כי אדם הראשון מעשה ידיו של הקב"ה נעשה בתכלית השלמות בנוי בכח בקומה. וגם אחרי שנקנס עליו שיהיה בן מות היה בטבעו לחיות זמן רב." ואז מסביר הרמב"ן התקופה השנייה באריכת ימים: "'וכאשר בא המבול על הארץ נתקלקלו עליהם האויר והלכו ימותם הלוך וחסור, כי עד המבול היו ימיהם בארך ההוא (ז"א כמו התשע מאות ושלושים שנה של אדם - המחבר) ויש מהם שחיו יותר מאדם."

אבל לאחר המבול "נתקצרו ימותם ושבנו לארבע מאות. ותראה שהיה זה בהם עד הפלגה."

וממשיך הרמב"ן ומסביר התקופה השלישית שהיא היתה אחר דור הפלגה: "וכאשר משל עליהם שינוי האוירות בהפלגה נתקצרו ימיהם... למאתים שנה."

ובסוף מסביר הרמב"ן התקופה הרביעית: "בדורות אברהם יצחק ויעקב היו הימים בעם שבעים ושמונים שנה כאשר הזכיר משה רבנו בתפלתו" ("ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה", תהלים, צ: י).

ובקשר לאבות עצמם שחיו יותר משמונים שנה באותה תקופה, מסביר הרמב"ן: "אבל הצדיקים בדורות, יראת ה' תוסיף בהם ימים, כי פרעה תמה על יעקב והוא הפליגו בימי אבותיו כמו שאמר 'ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם.'" (בראשית, מז: י).

והרמב"ם, במורה הנבוכים, מסביר בדרך אחר את סיבת אריכת הימים הנמצא באנשי התורה, ואומר שלא היה אורך השנים רק ביחידים האלה הנזכרים, ושאר בני אדם בדורות ההם היו שנות חייהם השנים הטבעיים המורגלים. וסיבת אריכת הימים ליחידים אלו, אומר הרמב"ם, היתה כי מזונותיהם והנהגותיהם היו שונות מכל שאר העם, או התרחש להם נס.